

I. Kontext dizertace a její struktury

Hlavní otázka: pokud je rozumová ctnostná aktivita nutnou podmínkou dobrého a blaženého života, jaký je její vztah k životu, který je z etického hlediska žitý špatně? Dvě části: a) jak se špatný člověk vyvíjí a jakou roli zde hraje rozum b) jaký špatný člověk je a jakou roli zde hraje rozum.

Kapitola prezentovaná je součástí první části, která obsahuje také další dvě kapitoly:

- Kapitola, která se věnuje procesu habituace, rozlišuje její fáze. Alespoň některé potenciálně jdou ruku v ruce s rozumovou aktivitou a jejím vývojem.
- Kapitola, která se věnuje *NE III.5* a popisu špatného člověka, který zde nacházíme. Zásadní je zde pojem *ameleia* a to, že jde o pojem, který evidentně značí neschopnost se správně a za pomoci rozumu věnovat rozvoji vlastních habitů. Na obecné úrovni. Popisuje vývoj špatného člověka a jeho neschopnost správně rozvinout své eticky relevantní potenciality.

II. Otázka: jak se rozum (špatného člověka) podílí/podílel na tom, že se stal špatným?

Barney: *“Bad people don’t act wrongly because of adopting the wrong theory: they adopt the wrong theory because it defends the comfort they have come to feel in doing the wrong thing.”* (Barney (2019, p. 302).

- Polemika: špatní lidé se nestávají špatnými díky „špatné teorii“, ale stávají se špatnými skrze tužby, kterými usilují o špatné věci, což jde ruku v ruce s neschopností správně užívat praktického rozumu. Především v procesu βούλευσις a “cizelování” cílů lidského konání skrze deliberativní praktickou rozumovost.
- Rozdíl číslo jedna (vs. Barney): fáze habituace, kde rozum daného člověka může provádět ‘cizelování či promýšlení cílů’. Habituace neracionálních dispozic je ovlivněna rozumovou aktivitou.
- Rozdíl číslo dva (vs. Barney): není zde nutnost nějaké „morální teorie“, aby se onen špatný člověk stal špatným a rozum se na tom podílel svým selháním. Rozum se na špatném (i správném) etickém vývoji může podílet i méně komplexními způsoby.

Základem zůstává ono promýšlení a cizelování cílů, které jsou poskytovány neracionální složkou duše.

- Otevírá možnost selhání lidského rozumu na základní deliberativní úrovni: neuchopení toho, co je správné zde a tady.
- Správné činy musí být spoluurčovány deliberativními akty, kde člověk kontextualizuje obecný cíl, tak aby byl uskutečňován ušlechtilé a správně.

Otázka: je rozumová aktivita a především deliberace něco, co konzistentně vede k správnému jednání? Za a) jsou zde limity toho, co daný člověk může dokázat (přirozenost, výchova, společenský vliv atd.) a za b) je zásadní rozdíl mezi deliberací, která tíhne ke správnému jednání a mezi deliberací, která toto tíhnutí nemá.

Zásadní je tedy rozlišit jasně jaký je rozdíl mezi správnou a špatnou deliberací. Proto je prvním cílem kapitoly vyjasnit Aristotelovo pojetí deliberace a připravit si půdu pro to, aby bylo možné říci, co je špatná deliberace. V sekci B se věnuji prvním úkolům a snažím se, v polemice s Barney, prokázat dvě následující tvrzení:

A] Habituační etické ctnosti nutně závisí na správné rozumové aktivitě, která situačně a kriticky kontextualizuje, obohacuje a promýšlí cíle lidského konání (tužby) poskytované neracionální složkou lidské duše. Toto je základ praktické rozumové deliberativní aktivity u Aristotela. Můžeme tomu, po vzoru Barneyové, říkat ‘scrutiny of ends’.

B] Deliberativní aktivita není zpočátku komplexní intelektuální aktivitou, kde se promýšlí něco jako ‘teorie dobrého života’. To, čemu jsme říkali ‘cizelování cílů’ na běžné úrovni neobsahuje hluboce promyšlenou teorii morálního života. Taková aktivita totiž nejprve vyžaduje trénink a cvik, ve kterém se rozum učí rozpoznávat ‘praktickou pravdu’ v jednotlivých instancích lidského konání. V toto smyslu musí být rozlišena správná deliberace od ctnostné deliberace, která obsahuje více komplexní a náročné formy praktické rozumovosti.

Cíl: prokázat, že vývoj etických ctností je v určité fázi habituace souběžný s kritickým přezkoumáním cílů lidského jednání. Toto přezkoumávání se projevuje především skrze deliberativní procesy, které nevyžadují nějakou zásadní reflexi cílů v kontextu celého života (vs. φρόνησις). V nenapsané části kapitoly ukážu, že v tomto špatný člověk selhává.

III. Deliberace, správná deliberace a deliberace ctnostného člověka

Podmínka dobrých i špatných aktů: konají se na základě volby (προαίρεσις), která je sama založena na tužbách a rozumu (III.3 1113a11-12).

- Tužby: poskytují cíle, rozum: „prostředky“: βουλευόμεθα δ' οὐ περὶ τῶν τελῶν ἀλλὰ περὶ τῶν πρὸς τὰ τέλη; III.3, 1112b11-12.

Samotná προαίρεσις je dosažena skrze deliberaci (βούλευσις). Promýšlení o tom, co jsou věci, které jsou πρὸς τὰ τέλη.

- Praktický aspekt: ἐφ' ἡμῖν, πρακτῶν; III.3, 1112a31.
- Evaluativní aspekt: co je nejvíc dobré za současných podmínek. III.3, 1112b18 a III.2, 1112a7-8.
- Rozdíl oproti προαίρεσις: jedná se o zkoumání (ζήτησις; III.3 1113a6; cf. 1112b23 and VI.9 1142a31-2), proces, ve kterém se hledají cesty k danému cíli.

T1 (stránka 9): “*There are three things in the soul controlling action and truth: perception, intellect, and desire. Of these, perception is clearly not the first principle of any action, since animals have perception, but no share in action. Pursuit and avoidance in the sphere of desire correspond to affirmation and denial in that of thought. So, since virtue of character is a state involving rational choice [ἔξις προαιρετική], and rational choice is deliberative desire [ὄρεξις βουλευτική], the reason must be true and the desire correct, if the rational choice is to be good, and desire must pursue what reason asserts. Such thought and truth are practical. [αὕτη μὲν οὖν ἡ διάνοια καὶ ἡ ἀλήθεια πρακτική] (...) in the case of what is practical and concerned with thought, its being good consists in truth in agreement with correct desire. The first principle of action – its moving cause, not its goal – is rational choice; and that of rational choice is desire, and goal-directed reason. This is why rational choice involves not only intellect and thought, but a state of character; for acting well and its contrary require thought and character. Mere thought, however, moves nothing; it must be goal-directed and practical. Such thought governs productive thought as well, in that everyone who produces aims at some goal, and the product is not the goal without qualification, but only relative to something, and instrumental to something [πρὸς τι καὶ τινός]; for the goal without qualification is what is done, because acting well is the goal, and the object of desire. So rational choice is either desire-related intellect or thought-related desire, and such a first principle is a human being.*” VI.2, 1139a17-b5.

- ὀρεκτικὸς νοῦς α ὄρεξις διανοητική

- ἀλήθεια πρακτική: správnost praktické rozumové aktivity, její ἔργον
- normativní standard, který musí splnit rozum (vs. jeho čistá instrumentalita)
- blízký vztah mezi tím, co je ὀρθός λόγος, co je ἀλήθεια πρακτική a co je μέσον: konání které je správné vzhledem k tomu, co je teď a tady (relativní vůči situaci, ne relativní absolutně, II.6, 1106b23-25)

Ideál toho, kdo je φρόνιμος a kdo má φρόνησις: “*The person unqualifiedly good at deliberation is the one who tends to aim, in accordance with his calculation, at the best of the goods for a human being that are achievable in action.*” (ὁ δ' ἀπλῶς εὐβουλος ὁ τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπου τῶν πρακτῶν στοχαστικὸς κατὰ τὸν λογισμόν; VI.7, 1141b12–1141b14)

IV. Habituování v naslouchání rozumu a deliberaci (tvrzení A)

Závislost vývoje etických ctností na deliberativní aktivitě. Interdependence etických a rozumových ctností tak vzniká/má vznikat již při zárodcích rozumovosti, která se integruje do částečně již vyvinutých etických ctností. Směřuje tak k ideálu: κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον vs. μετὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου; VI.13 1144b26-27. Důvody:

- Ctnostné konání vyžaduje προαίρεσις, ta vyžaduje deliberaci.
- Samotná etická ctnost je definována jako ἕξις προαιρετική (II.6, 1106b36-1107a2 a II.5, 1106a3–4).
- Vývoj a cvik v rozumové deliberaci: je dispozicí a je tedy je potřeba aby vykonávala svůj ἔργον než nabyde ἀρετή.
- Etické ctnosti se mají naučit naslouchat rozumu (I.13, 1102b26-29; cf. EE II.2 1220b5-7).

Proč je toto potřeba? Proč potřebují etické ctnosti deliberaci a vyvíjet se ruku v ruce s ní?

- Rozšíření “evaluativních obzorů”: to, co je slastné a bolestné vs. to, co je ušlechtilé (*kalon*) a to, co je hanebné. Ušlechtilost asociována s řádem, určitostí a vládou rozumu nad nerozumovými ctnostmi (III.12, 1119b7-18).
- *Kalon* jako to, k čemu míří vše ctnostné (III.7, 1115b10–13), a co je asociováno s tím, co je ὀρθός λόγος (III.8, 1117a8, IV.1 1120a23–7, IV.6 1126b28-9)
- To, co je slastné a to, co je *kalon* jako základní evaluativní horizonty pro lidské konání (1110b9-11). Kontrast mezi nimi je jako kontrast mezi slepým a vidoucím.

Jak napomáhá rozum tomu, aby člověk jednal na základě toho co je *kalon*? a] Snaha docílit toho, co je správné teď a tady (ὀρθός λόγος) a b] co je takto správné i v širším horizontu, horizontu, který překračuje slast a bolest.

Nutnost rozumu pro vývoj etických ctností, tak aby vedly ke konzistentně správným volbám a správné rozumové aktivitě. Tato aktivita se zakládá především na kritickém kontextualizování a promýšlení cílů lidského jednání (tvrzení A).

V. Formy praktické rozumovosti v rudimentárních ‘deliberativních instancích’ (tvrzení B)

βούλευσις je aktivitou, která v zárodcích není intelektuálně komplexní reflexí nad cíli lidského konání. Proto může také rozum zasahovat i jinými způsoby, než by se tomu mohlo zdát u Rachel Barney. Různé způsoby, jak toto lze u Aristotela dokázat.

- I. Deliberace v kontextu τέχνη a mimo tento kontext (EE II.10 1227a11-18).

- II. Někdo kdo je ἀπλῶς εὐβουλος (VI.7 1141b12-23) a někdo kdo je schopné kvalifikované βούλευσις.

T5 (stránka 20 v kapitole) “*We may grasp what practical wisdom is by considering the sort of people we describe as practically wise. It seems to be characteristic of the practically wise person to be able to deliberate nobly [τὸ δύνασθαι καλῶς βουλευσασθαι] about what is good and beneficial for himself, not in particular respects [οὐ κατὰ μέρος], such as what conduces to health or strength, but about what conduces to living well as a whole [πρὸς τὸ εὖ ζῆν ὅλως]. An indication of this is the fact that we call people practically wise in some particular respect [περὶ τι φρονίμους] whenever they calculate well to promote some good end that lies outside the ambit of a skill; so, where living well as a whole is concerned, the person capable of deliberation will also be practically wise.*” VI.5 1140a24-31

- Klíčové: oba – φρόνιμος ἀπλῶς, a někdo kdo je φρόνιμος jen vůči nějakému cíli – se zdají být schopni ušlechtilé deliberace.

T6 (stránka 21 v kapitole) “*Again, it is possible to have deliberated well either in an unqualified sense or towards some particular end. Good deliberation in the unqualified sense, then, is what succeeds in relation to the end in the unqualified sense, good deliberation in the particular sense in relation to some particular end.*” VI.9 1142b28-31

- Rozšíření našeho obrazu o βούλευσις: její rozsah a dosah. a) Deliberace v rámci τέχνη b) Deliberace vůči konkrétnímu cíli c) Deliberace vůči celému životu.
- Poslední rozlišení nejspíše předpokládá ctnostného člověka, to druhé člověka, co je schopný občasné správné deliberace.

- III. τέλος a věci, které jsou πρὸς τὰ τέλη (III.3 1112b11-12; cf. III.3 1112b23-34, EE II.10 1226a7-17).

- Usměrnění a kritické promyšlení cílů konání skrze deliberaci. Vede mimo jiné k tomu, že může být tužba ponechána stranou a jednání odloženo – například když v tomto kontextu nejde o cíl, co by šel ctnostně uskutečnit (III.3 1112b25).

- IV. Volení alternativních cest v rámci jednotlivých cílů.

- “*Decision is choice, not unqualifiedly so, but of one thing in preference to another (...)*”73 (ἐτέρου πρὸ ἐτέρου; EE II.10 1226b6-8, cf. III.2 1112a15-17).
- Volení si na základě komparace alternativ, III.1 1110a4-8.

- V. V *Topikách* Aristoteles předkládá různé dialektické argumenty a premisy, které by se mohly považovat za nápomocné v tomto volení (byť cíl samotných *Topik* je jiný).

- Takové argumenty a premisy mohou přispívat nejen k vědění a k pravdě, ale i k tomu, co je voleno a co ne (πρόβλημα δ' ἐστὶ διαλεκτικὸν θεώρημα τὸ συντεῖνον ἢ πρὸς αἴρεσιν καὶ φυγὴν ἢ πρὸς ἀλήθειαν καὶ γνῶσιν; *Top.* 1.11 104b1-2).
- Jakým způsobem? Speklativní návrh: cvičení v *pro et contra* argumentaci může být nápomocné v rámci cvičení v tom, co je správné.

- VI. Nová forma rozumovosti v rámci dosahování toho, co je dobré? Meta-deliberace?

- T8 a tři rady jak usměrňovat konání v rámci doktríny o střednosti.
- A) Snaha cílit na extrém, který je blíže střednosti. B) Snaha poznat své přirozené sklony a napravit je. C) Snaha se vyvarovat slastem. Tendence skrze rozum usměrňovat konání a tak se snažit přiblížit k cíli, k tomu co je střednost.